

ČTVRTÁ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA (1202-1204) A NIKÁJSKÉ CÍSAŘSTVÍ (1204-1261)

ROZPAD BYZANCE A JEJÍ REGENERACE PALAIOLOGOVSKOU DYNASTIÍ

„VÍTĚZSTVÍ NA NEPRAVÉM MÍSTĚ“

- 4. křížová výprava vyústila v absolutní popření ideálů, s nimiž byla vedena předchozí tažení. Odhalila pravé cíle západních dobyvatelů, jelikož tato výprava totiž neskončila v Jeruzalémě, nýbrž v Konstantinopoli - nejbohatším městě Středomoří.
- Z hlediska mezinárodních vztahů postavení byzantské říše nijak bezpečné: Na Západě trvale vzrůstalo nepřátelství ke „schizmatickým Řekům“. Z něj těžil papež Inocenc III., který zneužíval křížácké vojsko jako nástroj k uskutečnění svých vlastních politických vizí. Do popředí Benátská republika, která posílena řadou privilegií ve Středomoří a v Levantě, stala se hlavním organizátorem tažení.
- Ačkoliv bylo vedení svěřeno Bonifácovi z Montferratu, stal se rozhodující politickou osobností následujících událostí benátský dóže Enrico Dandolo. Tento osmdesátiletý slepý stařec určil svým rozhodným jednáním za cíl výpravy Konstantinopol.
- Kolem roku 1201 se křížácké vojsko začalo shromažďovat v Benátkách a utábořilo se na ostrůvku San Nicolo di Lido. Benátský dóže této skutečnosti využil a navrhl, aby se vojsko zbavilo dluhů tím, že pomůže Benátské republice dobýt město Zadar, křesťanské město patřící uherskému králi. – Zadar dobýt a drancován v r. 1202

BYZANTSKÉ DYNASTICKÉ SPORY PŘED ZÁSAHEM KŘIŽÁKŮ

- Komplikována situace na byzantském trůnu, neboť dynastie Angelovců (1185-1204) se utápěla v dynastických rozporech. Oficiálně vládl uzurpátor trůnu Alexios III., který stále držel svého oslepeného bratra ve vězení. Jeho synovci Alexiovi Angelovi se podařilo utéci z vězení do Itálie, kde hledal pomoc u svého švagra Filipa Švábského a u své sestry Ireny.
- Alexios Angelos dokonce v r. 1202 vyhledal papeže Inocence III. a žádal jej, aby uvedl nástupnická práva byzantských císařů do pořádku. Křižákům v Zadaru přišla událost vhod. Mladý a nezkušený princ zde sliboval křižákům vysokou finanční odměnu, navíc jim za pomoc zaručoval zásobování křižáckého vojska a také postavit z byzantské strany desetitisícovou armádu.
- V r. 1203 křižáci kotvili před Konstantinopolí, odkud uprchl císař Alexios III. s nejcennějšími klenoty z císařské pokladny a se svou dcerou opustil město. Na trůn znovu oslepený Isaak Angelos a jako spolucísař korunován jeho syn Alexios IV. Křižácké vojsko však setrvalo pod hradbami a čekalo na svou odměnu.
- Císař musel přistoupit na vypsání nových daní, aby mohl křižákům zaplatit slíbený dluh. Vyvolal tím však velké pobouření, které vedlo k jejich svržení – Novým císařem Alexios V. Murtzuflos, jediný, kdo se snažil proti křižákům vojensky zasáhnout.

DOBYTÍ KONSTANTINOPOLE

- Křižáci podnikli útok a 13. dubna 1204 město dobyli. Ovládnutí křesťanského města a třídenní drancování paláců, kostelů, klášterů i obydlí prostých křesťanů bylo zcela v rozporu s proklamovanými cíli křižáckých tažení.
- Papež se od dobytí Konstantinopole distancoval a vyhlásil nad Benátskou republikou klatbu, byť jen dočasnou. Západ triumfoval nad schizmatickou Byzancí.
- Na jejích troskách se vytvořilo Latinské císařství, které existovalo až do r. 1261. Svůj název získalo proto, že se mělo stát součástí západního „latinského“ světa a jeho církve se měla podříditi papeži sídlícímu v Římě a církvi používající v liturgii latinu na rozdíl od východní církve, která zachovávala raně křesťanskou řečtinu.
- Byzantinci označovali rytíře, kteří přitáhli ze západu, jako Franky, proto se toto období v řecké historiografii nazývá *frankokratia*, vláda Franků - (Západo)Evropanů. Frankové sebou přinesli svůj způsob života a organizaci společnosti. V oblastech, které ovládli Benátčané (především všechna důležitá města a přístavy ve Středomoří) se mluví o *venetokratii*.
- Čtvrtou křížovou výpravou se Benátská signorie stala ve východním Středomoří skutečnou „vládkyní moří“

ROZDĚLENÍ BYZANCE – LATINSKÉ CÍSAŘSTVÍ

- Partitio imperii byzantini - císařem se stal Balduin Flanderský, který byl korunován v chrámu Boží Moudrosti 16. května 1204 novým latinským patriarchou Thomasem Morosinim.
- Balduin obdržel jednu čtvrtinu dobytého území, o další tři čtvrtiny se dělili franští dobyvatelé a Benátská republika. Balduinovi připadla Thrákie, severovýchodní část Malé Asie, Bospor, Dardanely a ostrovy v Egejském moři: Lesbos, Samos a Chios.
- Bonifác z Montferratu byl odměněn částí území v Malé Asii a poté co dobyl Soluň, založil zde Soluňské království, k němuž připojil i Makedonii a Thesálii.
- Největší prospěch měla ze čtvrté výpravy Benátská republika, která získala Jónské ostrovy, řadu ostrovů v Egejském moři v čele s Krétou, kterou držela až do konce 17. století, a další přístavy v Marmarském moři a v Černomoří. Na Peloponésu ovládala dva významné přístavy (Koron a Modon).
- Dobytí Konstantinopole v r. 1204 dalo základ koloniální politice a nesmírnému bohatství Benátské republiky. Benátčané se stali námořní velmocí ve Středoziemním moři a udrželi si své pozice až do nástupu

Rozdělení byzantské říše po r. 1204

SPOLEČENSKÉ ZMĚNY NA DOBYTÍM ÚZEMÍ

- Expanze západních dobyvatelů měla nejen politické, ale i společensko-ekonomické důsledky. Na jedné straně přežívaly byzantské instituce, na druhé straně docházelo k proměnám, které byly ovlivněny feudálním lenním systémem známým v západní Evropě.
- Též zvyklosti Benátské republiky, které byly pěstovány zejména na ostrovech a ve velkých přístavech. Konfrontace západoevropského feudálního způsobu života s byzantským je důležitá pro pochopení zvláštností a odlišností společenského vývoje tehdejšího Západu a Východu
- Byzanc převážně agrární společnost, v níž hráli rozhodující roli velcí světští a církevní pozemkoví vlastníci (*archonty*), kteří spravovali velké pozemkové úděly (*pronie*), obhospodařované závislými rolníky (*paroiky*). Vládnoucí byzantská vrstva vlastnila rozsáhlé domény, které mohly být srovnávány se západoevropskými lény.
- Tato bohatá pozemková aristokracie začala prosazovat i na vysokých místech správního aparátu říše. Zápornou stránkou narůstající moci archontů, vybavených vojenskou, administrativní i ekonomickou pravomocí, byly separatistické tendence, které vedly k roztržitosti politické moci.

NIKÁJSKÉ CÍSAŘSTVÍ (1204-1261)

DALŠÍ STÁTNÍ ÚTVARY PO BYZANTSKÉ ŘÍŠI:

TRAPEZUNTSKÉ CÍSAŘSTVÍ: ÚZEMÍ KOLEM POBŘEŽÍ ČERNÉHO MOŘE - EPEIRSKÝ DESPOTÁT, NA ZÁPADĚ ŘECKA

- Hlavním městem byla Nikaia, důležité město v Anatolii nedaleko Marmarského moře.
- Území říše představovalo většinu toho, co Byzanci po 4. křížové výpravě zbylo - evropské území si mezi sebou rozdělili křižáci a většina ostrovů připadla Benátkám, které se na křížové výpravě podílely a které získáním tohoto území získaly velkou moc.
- Exodus Řeků znechucených křižáckou nadvládou - Byzantská společnost morálně zdevastována. Byzantská říše, která předtím po několik staletí odrážela útoky svých asijských susedů, zmrzačena a už jen stínem své dřívější moci, slávy

DYNASTIE LASKARIDŮ

Theodoros I. Laskaris, zakladatel dynastie Laskaridů, byl nikájským císařem v letech 1205– 1222.

Pocházel ze šlechtického rodu a po dobytí Konstantinopole vyhlásil samostatný stát, který se stal hlavním nepřítelem nově vzniklého císařství latinského.

Theodoros se stal hlavním organizátorem boje proti křižákům, kteří se usadili v Konstantinopoli a r. 1208 ho konstantinopolský patriarcha Michael IV. korunoval na císaře římského (*βασιλεύς των Ρωμαίων*)

Theodoros od té doby reprezentoval byzantskou vládu v exilu, připravující se dobýt Konstantinopol zpět (byzantská reconquista).

HLAVNÍ BODY POLITIKY LASKARIDŮ

- Theodoros zabezpečil východní hranice císařství od **Seldžuků**, vytyčením hranice mezi **Rúmským** sultanátem a Nikajským císařstvím.
- Nikaia se v prvních letech Theodorovy vlády stala spojencem Bulharského království, taktéž bojujícího proti Latinům.
- Ve **vnitřní politice** prováděl Theodoros **konfiskace majetků konstantinopolského patriarchátu a také pozemkové aristokracie**, která nesouhlasila s císařovou politikou proti Konstantinopoli a půdu propůjčoval svým úředníkům nebo vojákům, sobě oddaným nebo maloasijským klášterům a vytvořil si tím opěrný bod své politiky.

JAN III. DUKAS VATATZÉS (1222-1254) A TZV. BYZANTSKÁ RECONQUISTA

- Byl velmi vzdělaný a také dobrým vojevůdcem.
- Oženil se s dcerou nikajského císaře Theodora I. Laskarida Irenou a Theodoros určil Jana za svého nástupce, jímž se po tchánově smrti roku 1222 stal.
- Vatatzés pokračoval v protilatinské politice nastoupené Theodorem I. a roku 1225 získal všechno latinské území v Malé Asii, některé řecké ostrovy a část Balkánu.
- Dobyetí Konstantinopole se mohlo zdát být otázkou času.
- O dobytí *Města měst* usilovali i bulharský car Ivan Asen II. a epirský despota Theodoros Angelos, který se r. 1224 nechal korunovat *císařem Římanů* a stal se Janovým významným protivníkem, ale r. 1230 byl poražen a zajat Janovým spojencem Ivanem Asenem II. v bitvě u Klokotnice.

HLAVNÍ BODY POLITIKY JANA III.

- Císař udržoval přátelské styky také s extravagantním císařem Svaté říše římské a sicilským králem Fridrichem II. Rogerem. Po Fridrichově smrti (1250) však přátelské vztahy se štaufským domem ustrnuly, protože Fridrichův nástupce, jeho levoboček Manfred byl odpůrcem Nikaie a naopak podporoval *Latiny*.
- R. 1245 ovládl Jan Soluň a následujícího roku vyhlásil válku Demetriovi Angelovi, epirskému despotovi, a byl úspěšný.
- Největší byzantský (nikajský) císař 13. století trpěl epilepsií a zemřel v listopadu roku 1254 a nedožil se tak svého snu: dovršení byzantské reconquisty a dobytí Konstantinopole.
- Jan III. svou politikou a válečnými výboji způsobil, že Nikajské císařství se stalo nejvýznamnějším státem v západní Malé Asii a po smrti Ivana Asena II. v Bulharsku také na Balkáně.
- Jan byl také velmi vzdělaný a za jeho vlády se Nikaia stala

THEODOROS II. LASKARIS (1254 – 1258).

- Dostalo se mu výborného vzdělání v matematice, literatuře a filosofii, jeho učitelem byl význačný vzdělanec **Nikeforos Blemmydes**; princovými spolužáky byli budoucí historikové **Georgios Akropolites** a **Georgios Pachymeris**.
- Korunován císařem po skonu svého otce v r. 1254.
- V domácí politice se císař přidržel spíše nižších společenských vrstev, v šlechtickou vrstvu neměl důvěru.
- V Nikaii také založil vysokou školu.
- V srpnu 1258 Theodoros skonal ve věku nedožitých 37 let.

MICHAEL VIII.

—

ZAKLADATEL DYNASTIE PALAIOLOGŮ

- Michael VIII. byl synem generála Andronika Palaiologa. Narodil se do vznešené rodiny, která byla spřízněna s předními byzantskými rody - Komnenovci, Duky i Angelovci.
- Michal patřil k byzantské aristokracii a vzdělancům u dvora Nikájského císaře. Byl však r. 1253 krátce vězněn, neboť byl podezříván ze spiknutí proti císaři, a musel na čas uprchnout do Rumského sultanátu, zde stál v čele svého vojska a bojoval s Mongoly.
- V r. 1258 se Michael stává oficiálně spolucísařem a o měsíc později, dne 1. ledna, je pod jménem Michael VIII. korunován spolu s manželkou a Janem IV. na císaře patriarchou Arseniem v Nikájském chrámu.

ZNOVUDOBYTÍ KONSTANTINOPOLE

- Od svého nástupu k moci musel císař bojovat proti Latinskému císařství, které ztratilo většinu svých území v Makedonii již nebylo vážnou hrozbou.
- v r. 1259 bitva u Pelagonie, po které Jan obsazuje Artu, hlavní město despoty Epirského a vede vojsko až hluboko do Řecka.
- Vítězství u Pelagonie, umožnilo Michaelovi zkonsolidovat dobytá území a pozdější znovudobytí Konstantinopole a obnovení Byzantské říše.
- Po návratu císařského dvora do Konstantinopole podepsal císař i smlouvu s Mongoly, která umožnila upevnění maloasijské hranice.
- Císař také udržoval vztahy s egyptskými Mamlúky, se kterými ho pojil jediný cíl: zabránit západu v křižáckém tažení na východ.

ZAČÁTEK KONCE...

- Císař se nemohl postavit otevřeně Rýmskému sultanátu, přestože sultanát byl velmi oslabený a většinu své síly věnoval k bojům s Mongoly.
- Císař neměl dost prostředků k tomu, aby obnovil byzantskou svrchovanost nad Anatólií. **Řecká kultura již dávno s centrální Anatólie dávno vymizela a byla nahrazena novou civilizací, kterou zde vytvořili Seldžučtí Turci.**
- Pouze Trapezuntskému císařství se podařilo uchovat helénismus v severovýchodní Anatólii.
- Michael VIII. byl slavným obnovitelem Byzantské říše. Avšak impérium, bylo již jen stínem staré slávy Východořímského císařství.